

Danmarks vildtvoksende planter kender jeg ingen, der synes mig at fortjene mere opmærksomhed som hegnplante end tidsen« (Chr. Olufsen 1804; 6).

Lønne sogns beboere henter størsteparten af ildebrændselet fra klitbevoksningen med havtorn og bidrager således til sandflugten (1687; 7). Risene bliver i Jylland navnlig benyttet til fying i bageovne (8).

Nogle steder i NVJylland koger man grød af bærrene (9); børnene spiser store portioner *galtbær* på stedet eller hjemme, efter at de er sprøjtet i mælk med sirup (Harboøre o. 1870; 10). Efter frost skal bærrene smage som abrikoser; der koges saft, marmelade og syltetøj af dem (11) – foruden A-vitamin indeholder de blandt danske frugter den største mængde C-vitamin; ses undertiden på torve i København og provinsen (12).

Bærrene farver gult (13). Man kan fordrive vorter med deres saft, men det skal ske stiltiende og hemmeligt (Vendsyssel; 14).

Kviste med bær bruges som borddekoration og

i gulvvaser; fra ØMøn køres store mængder til gade- og butikksalg i hovedstaden.

Et meget stort eksemplar ved Langesø Fyn var 1916 8 meter højt, stammens omfang 70 cm og kronen 7 m bred (15).

LITTERATUR: (1) 950 191; 689 1,718; 969c 33f, 969 17f; (2) 194 4,1794,XXX; (3) 398 1806,880; (4) 398 1837,308; (5) 739 1,650; 398 1806,880; (6) 675 4, 236 jf. 622b 246(1916); (7) 257 1903,83f; (8) 930 2, 44; 903 85 (o. 1870); (9) 379 1955,325; 634 15149 (Klim s. o. 1900); (10) 903 21,121; (11) 304 171f; 455 15/8 og 15/11 1951; (12) 939 nr. 32,1948; 296 79,1963,379f; (13) 576 4,1799,399; (14) 161 1906/23: 1275; (15) 622b 246.

Pebertræ, *Daphne mezereum*

Lav busk (sjældent et meget lille træ) med lancetformede blade og tidligt om foråret før løvspringet dækket af talrige rosenrøde, vellugtende blomster; skarlagensrøde, giftige bær. Prydbusk i mange haver fra gammel tid (1) og derfra for-

Pebertræet har navn efter de giftige frugters brændende smag. (es).

vildet, måske også vildtvoksende, hist og her i skove og fugtige krat.

Pebertræ 1697ff skyldes bærrenes eller rettere frøenes skarpe, brændende smag. *Kælderhals* slutningen af 1400-t ff til nedertysk kellen = pine, volde smerte (2), ældre folkelig tydning: »enhver tager sig vel i agt for, at han ikke æder dem, thi dersom man tager dem i munden og de i det samme går itu, da brænder de heftigere og langt mere i halsen end peber eller ingefær, ja så meget, at dersom man havde en kælder i halsen, da kunne den [smerten] endda ikke stilles, og jo mere man drikker, desto mere begærer man« (1648; 1), »fordi man behøver en hel kælder til at fordrive den brændende smag« (1700-t; 3). *Spansk peber* o. 1870; *tisved, tysved, tibast* etc. 1700-t har næppe forbindelse med guden Tir eller Tyr (sml. nedenfor), men går snarere tilbage til et indoeuropæisk ord for at flette, binde, væve basten (2).

LITTERATUR: (1) 697 1648, 42; (2) 689 1,467f, 470; (3) 638 3, 1840-41,121.

ANVENDELSE; VARSEL

Bærrerne spises mod vattersot (1533; 1). Et pulver eller dekokt af rod og bark giver opkastning, afkog af den friske rod virker urin- og sveddrirende, bruges mod langvarig forkølelse, veneriske hudlidelser, benkræft m.m., barken er anvendt som blæretækkende omslag for kroniske sygdomme (1800; 2). Brændevins- eller øludtræk drikkes mod malaria (1785; 3). – Indgår i salve for hestens albuesvamp (4).

Frøene er anført i farmakopeen 1772.

Af de tørrede bær blev på MSjælland forsøgsvis lavet en pebererstatning (5). Bærrerne kan give en rød malerfarve, stænglerne farver uld gul, med vismut gulbrun (1800ff; 6), barken lægges mellem tøj for møl (1806; 7).

Hvis pebertræet en vinter går ud, varsler det ejerens død (8). Klog mands enke plantede et pebertræ på graven »fordi han var så pebret, da han levede« (Sevel VJylland o. 1903; 9).

LITTERATUR: (1) 703 36a; (2) 739 2, 579f; (3) 488 6,1883,380; (4) 83 86; (5) 69 1791,119; (6) 739 2,1800,579f; 398 1806,381; 950 190; (7) 398 1806, 381; (8) 789v 17; (9) 328f 1,13.

PROSA OG POESI

Ty er den gamle himmelgud, her i Norden er det hans lyskraft, som slår blomstrende vår ud af de nøgne grene, hans glød, der i efteråret gemmer sig i de røde bær ... Men nu skænker

vi aldrig det pebrede navn så meget som et nys, når vi ser solgudens lille datter springe ud imod os; med hendes blomsterarme om nakken indsuger vi den allerførste forårsduft, fin og stærk, sød og krydret som de hedeste somres. *Valdemar Rørdam* (1). Pebertræet, lavt og spædt, blev helt i lilla blomster klædt og dufter ganske ene, en vellugtsbølge, sød som fra en tropisk kyst *Kai Flor* (2).

LITTERATUR: (1) 789v 8f,17f; (2) 238b 45.

Stenurt, *Sedum*

Stenurtfamiliens 8 medlemmer i den danske flora har tykke, saftige blade, blomsterne sidder enkelt eller oftere i halvskærmformede toppe af kvaste og udvikler fem bælgkapsler med små frø.

Stenurt o. 1650ff, *stenpryd* 1793-1804, *fedtblad* 1912ff.

BIDENDE STENURT, *Sedum acre*, danner lave, tætte puder på mange stengærder og tørre sandmarker, især langs kysten; de gule blomster har

Bidende stenurt i blomst. (ES).

